

Opcat-inspektion av Polismyndigheten, polisregion Bergslagen, arresten Borlänge den 5 och 6 mars 2019

Inspektionens genomförande

Den 5 och 6 mars 2019 genomförde JO Cecilia Renfors tillsammans med biträdande enhetschefen Karl Lorentzon (protokollförare) samt föredragandena Olle Molin och Simon Törnvall en inspektion av Polismyndigheten, region Bergslagen, arresten Borlänge. Inspektionen anmälades samma dag som den inleddes.

Inspektionen inleddes med att verksamheten kortfattat presenterades av lokalpolisområdeschefen och arrestförståndaren, polisintendenten AA. Därefter förevisades arrestlokalen. En översiktlig granskning gjordes av bl.a. arrestant- och omhändertagandeblad, tillsynsblad, avvisiteringsblad, blanketter för säkerhetsbedömningar, blanketter för förmansprövning på distans och incidentrapporter. Samtal genomfördes med två frihetsberövade och sex personer ur personalen. Inspektionen avslutades med en genomgång där JO och hennes medarbetare redogjorde för sina iakttagelser. Vid genomgången deltog förutom arrestföreståndaren även chefen för stationsbefälsgruppen i lokalpolisområdet, polisinspektören BB.

Syftet med inspektionen

Inspektionen är en del av JO:s verksamhet för att förebygga tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning av frihetsberövade personer, Opcat-verksamheten. Denna verksamhet har under 2019 ett fokus på transporter av frihetsberövade.

Opcat är den engelska förkortningen av tilläggsprotokollet till FN:s tortyrkonvention (Optional Protocol to the Convention against Torture). Länder som anslutit sig till protokollet har förbundit sig att inrätta ett nationellt besöksorgan som regelbundet besöker platser där personer kan hållas frihetsberövade. I Sverige har JO tilldelats detta uppdrag. Information om JO:s Opcat-verksamhet finns på JO:s webbplats.

Arresten Borlänge inspekterades av JO:s Opcat-enhet den 7 februari 2013 (dnr 474-2013).

Uttalanden av JO med anledning av inspektionen

Protokollet innehåller avslutningsvis uttalanden av JO Cecilia Renfors.

lakttagelser vid inspektionen

Organisation

Arresten ligger i polishuset i centrala Borlänge och har åtta celler för gripna och anhållna samt åtta tillnyktringsceller. Vid inspektionen var en av cellerna för gripna och anhållna avstängd.

Arresten Borlänge är den enda arresten i polisregion Dalarna som är öppen dygnet runt. Arrester som kan öppnas vid behov finns i Avesta, Falun, Ludvika, Mora och Sälen. Vid inspektionen hade Polismyndigheten beslutat att öppna arresten Mora för att där kunna placera häktade som inte hade kunnat placeras i häkte.

Polismyndighetens handbok för arrestverksamheten (PM 2017:63) gäller för verksamheten i arresten. Handboken finns i en pärm på arrestvakternas kontor. På kontoret finns också kompletterande lokala skriftliga rutiner. I dem anges kortfattat vissa moment som ska utföras när någon tas in i arresten.

Bemanning och kompetens

Under dagtid på vardagar ska det vara två stationsbefäl i tjänst. Övrig tid tjänstgör ett stationsbefäl. På grund av vakanser har det under senare tid inte varit möjligt med dubbelbemanning. Stationsbefälet ansvarar för förmansprövningen av de frihetsberövade som tas in i arresten.

Arresten bemannas av väktare från Securitas AB. Det är alltid två arrestvakter i tjänst. På grund av hög beläggning i arresten under senare tid har tre arrestvakter varit i tjänst vid vissa tillfällen. Samtliga väktare har genomgått en utbildning som anordnas av Polismyndigheten. Innan en ny väktare får börja arbeta på egen hand som arrestvakt måste han eller hon gå bredvid en erfaren kollega under åtminstone två arbetspass.

På arrestvakternas kontor finns en s.k. pågångspärm. I den kan arrestvakterna lämna meddelande till sina kollegor om det har inträffat något särskilt i arresten. JO:s medarbetare gjorde en översiktlig granskning av innehållet i pärmen och uppmärksammade att den även innehåller incidentrapporter som upprättats av arrestvakterna. Av en incidentrapport framgick att en arrestvakt den 12 februari 2019 blev utsatt för våld av en intagen i arresten. Det framgick inte om rapporten lämnats till Polismyndigheten.

Enligt arrestvakterna är schemat för deras tjänstgöring planerat på sådant sätt att det inte finns tid för överlämning vid skiftbyten. De arrestvakter som ska lösa av brukar dock komma tidigare för att möjliggöra en muntlig överlämning.

Arrestvakterna uppgav i samtal med JO:s medarbetare att de har en bra kontakt med stationsbefälen.

I samtal med intagna uppgav de att arrestpersonalen bemöter dem på ett bra och respektfullt sätt.

Den fysiska miljön

Arrestlokalen är belägen i polishusets markplan. De frihetsberövade förs in i arresten från ett anslutande garage till ett inskrivningsutrymme. Där finns bl.a. ett skrivbord och en bänk där den frihetsberövade placeras under inskrivningen.

Arrestcellerna är belägna på båda sidor av en längre korridor som löper från inskrivningsutrymmet. En del av cellerna vetter ut mot en stadsgata och ett närbeläget bostadshus, medan övriga celler vetter in mot polishusets innergård. I korridoren finns även bl.a. ett toalettutrymme med dusch. Toalettstol m.m. är i metall. I vinkel till korridoren finns en kortare korridor där arrestens två rastgårdar är belägna.

Garaget, korridorerna och inskrivningsutrymmet är kameraövervakade.

JO och hennes medarbetare uppfattade arrestlokalerna som slitna men välhållna.

Celler

Fyra av tillnyktringscellerna är utrustade med endast en galonmadrass direkt på golvet och en vattenautomat. I de övriga fyra tillnyktringscellerna består inredningen av en väggfast brits med en galonmadrass. Anhållningscellerna är utrustade med väggfast inredning i form av en brits, bord och pall. Samtliga celler har en signalanordning genom vilken de intagna kan tala med arrestvakterna.

I de celler som ligger ut mot gatan är persiennerna vinklade på ett sådant sätt att det inte kommer in något dagsljus. Avsikten är att hindra insyn. I de celler som ligger mot polishusets innergård är persiennerna vinklade på ett sådant sätt att det kommer in visst dagsljus.

Utomhusvistelse

Arrestens två rastgårdar uppmättes av JO:s medarbetare till 8,9 och 10,2 kvadratmeter. Rastgårdarna vetter in mot polishusets innergård. Ena sidan av rastgårdarna är försedda med plåtlameller som gör att det är möjligt att se ut över polishusets innergård. Även om rastgårdarna upplevdes som relativt mörka av JO och hennes medarbetare, gjordes bedömningen att de uppfyller de krav som kan ställas på tillgång till dagsljus och friskluft.

Rastgårdarna är inte kameraövervakade. Tillsyn utförs genom en glasruta i dörren till rastgården. Enligt de lokala rutinerna ska intagna som vistas på rastgården ses till var femte minut. I samtal med arrestvakterna kom det fram att det är möjligt för intagna att tala med varandra mellan rastgårdarna. Därför används bara en rastgård åt gången.

I samtal med en intagen framförde han klagomål över att det luktar rök på rastgårdarna. Även de ytterplagg som de intagna använder på rastgården luktar rök.

Det borde vara möjligt att ordna med en särskild rastgård och särskilda ytterkläder för de intagna som inte är rökare.

Ankomsten till arresten

Stationsbefälet tar emot en nyintagen i inskrivningsutrymmet och genomför förmansprövningen. Avvisiteringen utförs av polispatrullen. Arrestvakterna närvarar vid inskrivningen. Kvinnor avvisteras i en cell.

Inskrivningen genomförs av polispatrullen som fyller i blanketten för säkerhetsbedömning. Stationsbefälet fastställer säkerhetsbedömningen och fattar sedan beslut om tillsynsfrekvens. Blanketten för säkerhetsbedömning förvaras hos stationsbefälen.

I samtal med arrestvakterna kom det fram att de som regel närvarar när stationsbefälet fastställer säkerhetsbedömningen och beslutar om tillsyn. Av den anledningen behöver de inte ha tillgång till blanketten för säkerhetsbedömning. Informationen om tillsynsfrekvensen förs vidare muntligen mellan arrestvakterna.

Vid en översiktlig granskning av blanketter för säkerhetsbedömningar noterades att det i flera fall saknades uppgift om säkerhetsbedömningen fastställt av ett stationsbefäl. Vidare saknades det i flera fall uppgift om tillsynsfrekvens och beslut om ändrad tillsynsfrekvens.

JO:s medarbetare närvarade vid inskrivningen av en intagen. Det allmänna intrycket var att den intagne bemöttes på ett korrekt sätt.

Tillsyn

Vid en översiktlig granskning av tillsynsblad konstaterade JO och hennes medarbetare att beskrivningarna av de intagnas status är relativt utförligt dokumenterade avseende personer som omhändertagits för berusning. På tillsynsbladen för gripna/anhållna hade dock i flera fall som enda iakttagelse angetts ”u.a.”. Det uppmärksammades även att dokumentationen över utförd tillsyn i vissa fall inte överensstämmer med beslutad tillsynsfrekvens. Därutöver noterades att de dokumenterade tidpunkterna för kvartstillsyn överlag angetts med exakt 15 minuters mellanrum, dvs. 00.00, 00.15, 00.30 och 00.45.

I pärmen med lokala rutiner för arresten Borlänge uppmärksammades en handling med en beskrivning av tillsynen. Av handlingen framgår att personer omhändertagna för berusning ska ses till var 15:e minut. Övriga frihetsberövade ska ses till minst en gång i timmen. Extra tillsyn utförs efter direktiv från stationsbefälet och förs in på avsedd blankett. Vidare finns det ett tillägg på en post-it-lapp av vilken det framgår att gripna ska ses till var 15:e minut de två första timmarna.

Information om rättigheter

Information till personer som är misstänkta för brott lämnas av polispatrullen i samband med inskrivningen. På arrestvakternas kontor finns en pärm med över-

sättningar av informationsbladet till ett antal olika språk. De frihetsberövade informeras muntligen av arrestvakterna om arrestens lokala rutiner. I samtal med JO:s medarbetare uppgav en intagen att han hade fått den information ”som man kan förvänta sig”. En annan intagen uppgav att han inte hade fått någon särskild information när han skrevs in.

Polismyndighetens informationsblad till den som blivit omhändertagen för berusning är uppsatt i tillnyktringscellerna. På arrestvakternas kontor finns utskrift av informationsbladet på ett antal olika språk. I samtal med arrestvakterna kom det fram att de inte brukar lämna några informationsblad till de som omhändertagits för berusning.

Vid handlingsgranskningen uppmärksammades att personalen använder Polismyndighetens blankett för dokumentation av information som lämnas till de frihetsberövade.

Hälso- och sjukvård

Om en intagen i arresten blir akut sjuk tillkallas ambulans. Polismyndigheten har ett jouravtal med Region Dalarna som innebär att Polismyndigheten kan ringa efter en läkare under jourtid. Utanför jourtid transporteras en intagen i behov av sjukvård till en vårdcentral. Sådana transporter utförs av en polispatrull. Om en intagen är i behov av medicin och har ett elektroniskt recept brukar en polispatrull få en fullmakt för att kunna hämta ut medicinen på ett apotek.

Omhändertagande för berusning

Det har nyligen inrättats ett par tillnyktringsplatser på Falu lasarett dit berusade personer kan föras. Vidare finns det möjlighet att ta emot berusade personer vid akutmottagningarna vid Ludvika och Mora lasarett. Polismyndigheten har även tagit fram en checklista benämnd ”Omhändertagande enligt LOB”. I rutinen finns ett antal frågor, och om någon av dem besvaras med ”ja” ska personen föras till en vårdplats enligt följande:

Symtom/beteende	Omhändertagen ska till
Kraftig blödning, större sårskada, huvudskada	Akutmottagningen
Buksmärta	Akutmottagningen
Bröstsmärta	Akutmottagningen
Andningspåverkan	Akutmottagningen
Okontaktbar	Akutmottagningen
Syn-/hörsel hallucinationer, psykotiskt beteende	Psykiatriakuten Säter
Suicidtankar-/planer	Psykiatriakuten Säter
Alkohol och/eller drogpåverkan men ej aggressiv, hotfull eller utåtagerande	Tillnyktringsplatser

Om samtliga frågor besvaras med ”nej” ska personen föras till arresten.

Vid inspektionen kom det fram uppgifter om att vissa arrestvakter är av uppfattningen att en person som omhändertagits för berusning ska vara frihetsberövad minst sex timmar, och att stationsbefälet i normalfallet inte behöver kontaktas innan dess. I samband med handlingsgranskningen noterade JO och hennes medarbetare att omhändertagande för berusning i några fall hade skett i anslutning till de omhändertagnas bostäder.

Förmansprövning på distans

Stationsbefälet i arresten Borlänge genomför förmansprövning på distans när frihetsberövade tas in i arresterna Falun, Ludvika, Mora och Sälen. I de arrester som används mest frekvent finns det utrustning för bildöverföring som kan kopplas upp mot polishuset i Borlänge. I samtal med personal kom det fram att förmansprövningen regelmässigt sker per telefon.

Vid granskningen av blanketterna för förmansprövning på distans uppmärksammades att det i flera fall saknas uppgift om vem som beslutat om insättning i arrest. I några fall hade alternativet ”Övrigt” kryssats i som grund för frihetsberövande, men det rättsliga grunden hade inte angetts i fritextfältet. Av några blanketter framgick det inte vem förmansprövningen avsåg.

Transporter av frihetsberövade

Vid granskningen av dokumentationen kom det fram att åtminstone 20 ungdomar som omhändertagits enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) hade placerats i arresten under 2018 och 2019 i väntan på transport. I flera fall hade den unge fått vänta i arresten i mer än två dygn.

Omhändertagna enligt LVU som varit placerade i arresten Borlänge

	Födelseår	Inskriften	Utskriven	Total förvarstid
1.	2001	5/4-18 kl. 00:05	6/4-18 kl. 07:45	1,5 dygn
2.	2000	5/4-18 kl. 14:10	8/4-19 kl. 15:15	3 dygn
3.	2000	23/4-18 kl. 22:10	24/4-18 kl. 08:40	< 1 dygn
4.	2001	25/4-18 kl. 17:25	27/4-18 kl. 07:00	1,5 dygn
5.	2001	6/7-18 kl. 22:37	7/7-18 kl. 09:00	< 1 dygn
6.	2000	23/7-18 kl. 22:11	26/7-18 kl. 06:50	2,5 dygn
7.	2002	12/8-18 kl. 10:05	13/8-18 kl. 11:00	1 dygn
8.	2001	2/9-18 kl. 12:48	4/9-18 kl. 10:00	2 dygn
9.	2001	3/9-18 kl. 21:07	4/9-18 kl. 09:00	< 1 dygn
10.	2001	26/9-18 kl. 17:35	29/9-18 kl. 06:00	2,5 dygn
11.	2000	5/10-18 kl. 16:24	5/10-18 kl. 17:10	< 1 dygn
12.	2001	9/10-18 kl. 12:55	10/10-18 kl. 08:00	< 1 dygn
13.	2001	11/10-18 kl. 17:48	16/10-18 kl. 07:35	4,5 dygn
14.	2002	11/10-18 kl. 21:08	15/10-18 kl. 06:55	3,5 dygn
15.	2000	16/10-18 kl. 18:28	17/10-18 kl. 11:35	< 1 dygn
16.	2001	31/10-18 kl. 01:00	31/10-18 kl. 07:00	< 1 dygn

17.	2002	18/11-18 kl. 01:04	21/11-18 kl. 07:00	3 dygn
18.	2001	10/1-19 kl. 19:45	11/1-19 kl. 12:33	< 1 dygn
19.	2004	2/2-19 kl. 11:40	5/2-19 kl. 05:03	2,5 dygn
20.	2001	9/2-19 kl. 01:20	10/2-19 kl. 09:20	1,5 dygn

Den person i förteckningen som är född 2004 fyllde 15 år samma dag som hon togs i förvar. Vid samtal med personal gav de uttryck för att det inte känns bra att låsa in så unga personer.

Enligt företrädarna för arresten Borlänge sker det alltid en avvikelserapportering om Kriminalvården inte kan utföra en transport inom en rimlig tid. Det innebär ytterligare administrativt arbete för stationsbefälen. Om Kriminalvården inte kan genomföra en transport måste den förvarstagna i stället transporteras av Polismyndigheten. Det är inte ovanligt att polispersonal tas ut på övertid för att transportera omhändertagna ungdomar till institutioner i Norrland.

Beläggningssituationen i Polismyndighetens arrester

Enligt arrestföreståndaren råder det sedan en tid tillbaka en extrem beläggningssituation i polisområde Dalarna. För närvarande har polisområdet 45 häktade och 6 anhållna. Häktet Falun är det enda häktet i Dalarna och häktets 36 platser är fullbelagda sedan en tid tillbaka. Det har hänt även vid tidigare tillfällen att häktet vid enstaka tillfällen inte har kunnat ta emot häktade. Situationen den senaste tiden har dock varit exceptionell. Som mest har 10 häktade varit placerade samtidigt i polisområdets arrester.

Av en extraordinär rutin beslutad av Polismyndighetens nationella operativa avdelning den 28 februari 2019 (dnr A093.678/2019) framgår att en ansträngd platssituation hos Kriminalvården har gjort att man inte har kunnat ta emot häktade. Om det inträffar ska det enligt rutinen hanteras som en avvikelse hos Polismyndigheten. Enligt rutinen kan den häktade vara kvar i en arrest under kortare tid, dock högst under 24 timmar från det att han eller hon placerades i arresten. Beslut om placering i polisarrest fattas av polischef i beredskap. Om en häktad blir kvar längre än 24 timmar ska en kontinuerlig kontakt tas med Kriminalvården. Dessa kontakter ska dokumenteras, liksom anledningen till att Kriminalvården inte kan ta emot den häktade. Om Kriminalvården inte har anvisat plats i häkte inom 24 timmar ska Polismyndigheten underrätta åklagaren och fråga åklagaren om personen ska frigges eller inte.

Den 1 mars 2019 beslutade lokalpolisområdeschefen i Borlänge om en tillfällig rutin för hantering av häktade i polisarresten. Av den framgår bl.a. att det ska ske en transportbeställning med stöd av 29 a § polislagen hos Kriminalvården även om myndigheten inte har anvisat en häktesplats.

Polismyndigheten har beslutat att öppna arresten Mora för att kunna placera häktade där. Hittills har åklagarna gjort bedömningen att det är proportionerligt att låta häktningarna bestå även om det innebär att de häktade måste vara placerade i en polisarrest. Med beaktande av de utredningar som pågår i polisområdet

är det enligt arrestföreståndaren mycket som talar för att beläggningssituationen även fortsättningsvis kommer att vara ansträngd.

Under inspektionens andra dag var 7 häktade placerade i arresterna Borlänge och Mora enligt följande:

Häktade placerade i Polisområde Dalarnas arrester

Arrest	Datum för häktning	Tid som häktad i arrest
1. Mora	21/2-19	13 dagar
2. Mora	23/2-19	11 dagar
3. Mora	28/2-19	6 dagar
4. Mora	28/2-19	6 dagar
5. Borlänge	1/3-19	5 dagar
6. Mora	5/3-19	1 dag
7. Mora	5/3-19	1 dag

Den 5 mars 2019 upprättade polisen i Borlänge en avvikelserapport. Av den framgår bl.a. att Kriminalvården den 4 mars 2019 meddelade att det fanns fem lediga platser i häktena Gävle och Saltvik. Polismyndigheten beslutade omgående att två häktade som var intagna i arresten Mora skulle föras till häktet Gävle. Polismyndigheten kontaktade även häktet Falun, för att höra om det var möjligt att flytta häktade till häktet Saltvik. I avvikelserapporten anges också följande:

Vinsten med detta skulle vara att vi kunde nyttja häktesplatser i Falun för personer i utredningar där det finns mycket utredningsåtgärder kvar. Det skulle för enkla väsentligt för utredande personal att slippa åka till Härnösand alternativt hålla videoförhör med dessa personer. Beskedet från häktet Falun var mycket tydligt att detta inte vara möjligt. De förstod argumenten men hänvisade till att de fått direktiv om att inte skriva in nya på häktet i Falun.

Såväl polispersonal som arrestvakter beskrev situationen där häktade vistas i arresten i en vecka eller mer som oacceptabel. Vid samtal med personal kom det fram att de inte har möjlighet att tillgodose de häktades rätt till en timmes daglig utevistelse. Det är också svårt att hinna med andra isoleringsbrytande åtgärder och t.ex. låta en häktad vistas utanför cellen under en lite längre stund. Det ansträngda läget har inneburit att häktade vid några tillfällen varit placerade i tillnyktringsceller. Det har också förekommit att anhållna placerats i sådana celler.

Både frihetsberövade och personal framförde klagomål på att möjligheterna till förströelse är i det närmaste obefintliga. Cellerna är inte utrustade med t.ex. tv eller radio. Utbudet av böcker och tidningar beskrevs som begränsat. En intagen framförde klagomål över att han hade nekats att läsa en dagstidning trots att hans restriktioner inte gäller dagstidningar. Vidare uppgav han att personalen informerat honom att han kommer att få sitta 14 dagar i arresten i väntan på en häktesplats. En annan häktad uppgav att han inledningsvis trodde att han skulle tillbringa tre dagar i arresten, men att det blir längre. Han beskrev personalen

som stressad och att de därför inte hade möjlighet att föra några längre samtal med honom.

Avslutande genomgång

JO redogjorde för sina iakttagelser under inspektionen och framhöll att ytterligare uttalanden kommer att göras i protokollet. I samtalet med företrädarna för arresten Borlänge kom huvudsakligen följande fram.

Bemannning och kompetens

JO framhöll att flera av arrestvakterna har tjänstgjort i arresten under många år och det kan därför finnas behov av någon form av fortbildning.

Enligt företrädarna för arresten har de i samband med utbildningen av nya arrestvakter också funderat över behovet av fortbildning. Förutom en viss kompletterande sjukvårdsutbildning har det dock inte funnits tid att genomföra några fortbildningsinsatser. Det pågår ett arbete inom Polismyndigheten att ta fram en grundutbildning för arrestvakter. Avsikten är att det även ska finnas kompletterande utbildningar.

JO uppmärksammade vid granskningen att det på arrestvakternas kontor finns en pärm som innehåller bl.a. incidentrapporter om situationer där arrestvakter blivit utsatta för våld. Som exempel nämndes den händelse som inträffat den 12 februari 2019.

Företrädarna för arresten känner till incidenten och den finns som en polisanmälan i Polismyndighetens datorsystem DurTvå. Polismyndigheten har inte upprättat någon incidentrapport. Arrestvakterna är anställda av Securitas AB som har ansvaret för deras arbetsmiljö, och vid en incident informerar Polismyndigheten bevakningsbolaget om den. Det finns dock inte någon rutin enligt vilken myndigheten ska utreda incidenten i syfte att klarlägga om det behöver ske förändringar av rutiner m.m. Företrädare för arresten har haft samtal med Securitas AB om incidenter som har inträffat i arresten.

JO pekade på att det i incidentrapporterna kan finnas uppgifter som även Polismyndigheten behöver känna till för att kunna vidta åtgärder. Om myndigheten inte får del av sådan information riskerar det att medföra negativa konsekvenser för de frihetsberövade.

Dokumentation av säkerhetsbedömningar

JO konstaterade att det kommit fram att arrestvakterna inte har tillgång till blanketten över utförd säkerhetsbedömning och beslutad tillsynsfrekvens. Vid granskningen av genomförd tillsyn kunde det konstateras att det förekommer att arrestvakterna genomför tillsyn med en annan frekvens än vad stationsbefälet beslutat om. Det framstår som om arrestvakterna regelmässigt genomför tillsyn enligt den rutinbeskrivning som finns på arrestvakternas kontor. JO framhöll att med en sådan ordning förlorar blanketten för säkerhetsbedömning mycket av sin funktion. Arrestvakterna bör därför ha tillgång till blanketterna.

Företrädarna för arresten konstaterade att den beslutade tillsynsfrekvensen i 90 procent av fallen stämmer överens med arrestvakternas rutinbeskrivning. Ett skäl till att arrestvakterna inte får tillgång till blanketten är att det tar tid att fylla i och skriva ut den, för att sedan ta den tillbaka till arresten. Arrestvakterna bör åtminstone få tillgång till blanketten i de fall när beslutad tillsynsfrekvens avviker från rutinbeskrivningen.

Tillsyn

JO framhöll att tillsynen av personer som omhändertagits för berusning genomgående har dokumenterats på ett bra sätt. Tillsynen av övriga intagna har dock i flera fall dokumenterats med ett ”u.a.”. JO erinrade om att hon tidigare uttalat sig om vikten av att det förs detaljerade anteckningar om utförd tillsyn. Enbart ett ”u.a.” uppfyller inte detta krav (se t.ex. uttalande efter Opcat-inspektioner av arresterna Lycksele, Storuman och Vilhelmina den 20–22 november 2018, dnr 7556-2018, 7557-2018 och 7558-2018)

Enligt företrädarna för arresten har det skett ett medvetet arbete med att förbättra tillsynen av personer som omhändertagits för berusning. Det har inte varit samma fokus på tillsynen av övriga kategorier intagna och det kan ha gjort att dokumentationen i vissa fall kan uppfattas som innehållslös.

Vid handlingsgranskningen uppmärksammades att det i flera fall angetts att tillsynen har skett exakt med 15 minuters mellanrum. JO framhöll att det är osannolikt att tillsynen av flera intagna under en längre tid kan genomföras på samma klockslag. Hon erinrade om att hon tidigare framhållit vikten av att dokumentationen av tillsyn måste återge den faktiska tidpunkten för när tillsyn skett (se t.ex. uttalande efter Opcat-inspektion av arresten Lidköping den 26 mars 2018, dnr 2094-2018).

Företrädarna för arresten uppgav att de återkommande för arrestpersonalen understryker vikten av att dokumentationen återspeglar de verkliga förhållandena.

Information om rättigheter

JO pekade på att det är positivt att polispersonalen använder myndighetens blankett för dokumentation av den information som lämnas till intagna i arresten.

Hälso- och sjukvård

Enligt JO har det vid inspektionen inte kommit fram någon som ger anledning att ha synpunkter på de intagnas tillgång till hälso- och sjukvård. JO framhöll dock att hon tidigare uttalat att poliser och annan personal vid Polismyndigheten som inte har sjukvårdsutbildning måste vara försiktiga med att göra medicinska bedömningar. Sådana bedömningar ska i stället överlåtas till läkare (se JO 2018/19 s. 361, dnr 5864-2016).

Omhändertagande för berusning

JO påtalade att det vid inspektionen kommit fram uppgifter som talar för att vissa i arrestpersonalen är av uppfattningen att en person som omhändertagits för berusning ska vara intagen i arresten i åtminstone sex timmar. Av den anledningen erinrade hon om att hon tidigare understrukit att ett omhändertagande ska pågå så kort tid som möjligt. Det ska ske en kontinuerlig prövning av om förutsättningarna för ett fortsatt omhändertagande är uppfyllda (se uttalande efter Opcat-inspektioner av arresterna Lycksele, Storuman och Vilhelmina).

Förmansprövning på distans

JO framhöll att det i flera fall på blanketterna för förmansprövning på distans saknades uppgift om vem som beslutat om insättning i arrest. Det uppmärksammades även positiva exempel där denna uppgift dokumenterats i blankettens fritextfält. Vidare konstaterades att det finns möjligt att som grund för frihetsberövande kryssa i en ruta "Övrigt". Inte i något fall när denna ruta använts hade det angetts någon ytterligare information om den rättsliga grunden för frihetsberövandet. Slutligen framhöll JO vikten av att det av blanketten framgår vem förmansprövningen avser.

Enligt företrädarna för arresten ska det på blanketten anges vem som har beslutat om insättning i arrest. Det kan vara så att blankettens förhandsalternativ inte täcker alla typer av frihetsberövande. Om alternativet "övrigt" används måste den rättsliga grunden anges i fritextfältet. Enligt gällande rutin ska blanketten för förmansprövning på distans sparas på polisstationen i Borlänge.

JO påpekade att det vid granskningen av handlingarna uppmärksammats att blanketten saknades i flera fall i dokumentationen från arresten Ludvika.

Företrädarna för arresten påtalade att under 2018 var arresten Borlänge stängd under en veckas tid för viss ombyggnad. Under den tiden användes arresten Ludvika som huvudarrest i Dalarna. Stationsbefälen var placerade i Borlänge och det resulterade i betydligt fler distansprövningar än normalt. Det kan ha gjort att dokumentationen i vissa fall inte har bevarats i enlighet med gällande rutiner.

Med anledning av det finns möjlighet till bildöverföring i vissa av de arrester där det förekommer förmansprövning på distans, framhöll JO att hon nyligen uttalat att sådan utrustning bör användas vid prövningen (se uttalande efter Opcat-inspektioner av arresterna Lycksele, Storuman och Vilhelmina).

Transporter av frihetsberövade

Vid granskningen av handlingar kom det fram att under 2018 var sju personer som omhändertagits enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga placerade i arresten två dygn eller mer i väntan på transport. JO framhöll att utgångspunkten är att unga som omhändertagits för vård inte bör vara inlåsta i en arrest.

Enligt företrädarna för arresten är skälet till de relativt långa förvarstiderna att Kriminalvården inte kan lämna tydliga besked om när en transport kan genomföras. Det är inte ovanligt att Kriminalvården uppger att en transport ska ske på följande dag, för att dagen efter återkomma med besked om att transporten inte kan genomföras. I sådana fall har Polismyndigheten kontakt med socialtjänsten. Som regel har man inte någon invändning om att den unge är placerad i en arrest i väntan på transport.

Efter nyår fungerade kontakterna med Kriminalvården relativt väl. Under senare tid har samarbetet dock blivit sämre och Kriminalvården har svårt att genomföra handräckningstransporterna.

Placering av häktade i arrester

Enligt JO är det bekymmersamt att häktade är placerade i Polismyndighetens arrester. Majoriteten av de häktade är placerade i arresten Mora vilket ger intryck av att arresten används som ett tillfälligt häkte.

Enligt företrädarna för arresten Borlänge används arresten Mora i praktiken som ett häkte. De häktade är placerade i anhållningsceller. Ett skäl till att de häktade placeras i Mora är det gör det enklare att särredovisa de merkostnader som Polismyndigheten orsakas när de häktade inte kan föras till häkte. Polisen har mycket omfattande kontakter med Kriminalvården för att de häktade så snart som möjligt ska kunna föras över till häkte.

JO påtalade att det vid samtal med häktade och personal framförts klagomål över bristen på förströelse i arresten Borlänge. Polismyndigheten bör överväga vilka möjligheter som finns att underlätta vistelsen för de häktade som inte kan föras till häkte. Myndigheten skulle t.ex. kunna undersöka möjligheterna att köpa in dagstidningar, tidskrifter och böcker. Vidare skulle det kunna övervägas att utrusta celler där häktade placeras med radio. Slutligen bör Polismyndigheten överväga att alltid ta in åtminstone en extra arrestvakt när häktade är placerade i en arrest. Därmed blir möjligheterna att erbjuda isoleringsbrytande åtgärder något större.

Enligt företrädarna för arresten Borlänge kommer man att direkt undersöka vilka möjligheter som finns att förse de häktade med någon form av förströelse. Det finns även skäl att överväga att det alltid ska vara minst tre arrestvakter i tjänst när häktade är placerade i en arrest. Företrädarna framhöll samtidigt att Polismyndighetens arrester inte är avsedda för placering av häktade. Det saknas utrymmen för isoleringsbrytande åtgärder. Vidare är arrestpersonalens arbete i första hand inriktat på de intagnas säkerhet. Personalen har egentligen inte någon vana att mer systematiskt arbeta med isoleringsbrytande åtgärder.

När det har funnits lediga häktesplatser har Polismyndigheten i första hand försökt flytta häktade som har behov av hälso- och sjukvård då Kriminalvården har betydligt större tillgång till sjukvårdspersonal. Denna prioritering delas inte av

Kriminalvården som i stället ser till de häktades ålder och hur länge de varit frihetsberövade när de avgör i vilken ordning de häktade ska föras till häkte.

Vid protokollet

Karl Lorentzon

Justeras den 25/3 2019

Cecilia Renfors

Uttalanden av JO Cecilia Renfors med anledning av inspektionen

Jag vill med anledning av de iakttagelser som redovisas i protokollet göra följande uttalanden.

Placeringen av häktade i polisarrester

Den som häktas ska utan dröjsmål föras till häkte. Om det är av synnerlig vikt att den häktade förvaras på en annan plats, för utredning av brott som han är misstänkt för, får rätten på åklagarens begäran förordna att den häktade tills vidare inte ska föras till häkte. Sedan den som är häktad har förts till häkte får rätten eller åklagaren besluta att denne ska föras till en plats utom häktet, för förhör eller annan åtgärd (24 kap. 22 § första och andra styckena rättegångsbalken). Enligt JO bör en transport till häkte som regel ske samma dag som den berörde har häktats. I undantagsfall kan det vara acceptabelt att transporten dröjer till påföljande dag (JO 2016/17 s. 159, dnr 3315-2014).

Vid inspektionen kom det fram att Polismyndigheten har varit tvungen att använda arresten Mora som ett slags tillfälligt häkte. En häktad hade varit placerad i arresten Mora i tretton dagar i väntan på en plats i häkte. Ytterligare sex häktade var placerade i arresterna Borlänge och Mora under tiden för inspektionen. Inte i något fall hade rätten eller åklagare beslutat att de skulle vara placerade i polisarrester. Att personerna placerats i häkte hade inte heller något samband med behovet av utredningsåtgärder utan berodde på att Kriminalvården saknat kapacitet att ta emot de häktade. Det förhållandet att de häktade personerna varit tvungna att vistas i en arrest är alltså inte förenligt med den lagstiftning som gäller. Det har dessutom direkta negativa konsekvenser för de frihetsberövade eftersom en polisarrest saknar de fysiska förutsättningarna för att tillgodose de häktades rättigheter och behov. Det tar dessutom resurser från Polismyndighetens kärnuppdrag, både den som rör arrestverksamheten som helhet och polisens verksamhet i övrigt.

De diskussioner jag hade med företrädarna för arresten Borlänge vid inspektionen, visar att det finns betydande svårigheter att med kort varsel hantera en situation med flera häktade i en arrest. Även om det är möjligt att vidta vissa åtgärder för att minska de negativa konsekvenserna för de häktade kvarstår det faktum att en arrest inte har häktesstandard. En arrest är avsedd för helt korta frihetsberövanden, vilket bl.a. visar sig i fråga om personaltäteten, utformningen av rastgårdarna och det förhållandet att det inte är ovanligt att cellerna bara har ett begränsat inflöde av dagsljus. Som regel saknas nödvändiga utrymmen för motion, vistelse i gemensamhet med andra intagna och sysselsättning. Det finns vidare ingen vana att erbjuda annan form av förströelse, t.ex. i form av tillgång till massmedia, eller isoleringsbrytande åtgärder. (Se 2 kap. 5–9 §§ häkteslagen.) Arresten Borlänge utgör inte något undantag i dessa avseenden.

Jag välkomnar att arrestföreståndaren har för avsikt att se över vilka åtgärder som i den uppkomna situationen kan vidtas för att minska de negativa konsekvenser det innebär för en häktad att vara placerad i en arrest. Även med hänsyn

till detta är det dock självklart oacceptabelt att häktade förvaras i en arrest i situationer där detta inte ska förekomma och utan att rätten eller åklagare har beslutat om det.

Av den extraordinära rutin som Polismyndigheten antog den 28 februari 2019 framgår bl.a. att polischef i beredskap ska besluta om placering av en häktad i en arrest när Kriminalvården nekar placering i häkte. Som framgått ovan kan ett sådant beslut bara fattas av rätten eller åklagaren. Jag har förståelse för att den ansträngda situationen kräver extraordinära åtgärder. Det står dock klart att Polismyndigheten inte kan fatta ett sådant beslut och det är enligt min mening olämpligt att myndigheten i en rutin lämnar en instruktion med det innehållet till sin personal. Myndigheten bör snarast se över rutinen.

Jag förutsätter att Polismyndigheten har informerat Justitiedepartementet om de förhållanden som för närvarande råder i vissa av landets polisarrest. Eftersom de uppgifter som kommit fram är allvarliga skickar jag detta protokoll till departementet för kännedom. Jag vill också upplysa om att chefsJO Elisabeth Rynning nyligen har beslutat att i ett särskilt initiativärende utreda vad den ansträngda beläggningssituationen inom Kriminalvården får för konsekvenser för de frihetsberövade (se JO:s dnr O 19-2019).

Möjligheten att ta personer i förvar vid handräckning

Polismyndigheten har sedan en lång tid tillbaka haft en skyldighet att hjälpa andra myndigheter med transporter av frihetsberövade personer (s.k. handräckning). Det har även utvecklats en praxis som innebär att Kriminalvården kan lämna sådan hjälp. Sedan den 1 april 2017 är Kriminalvårdens skyldighet att hjälpa till med transporter lagreglerad. De nya bestämmelserna innebär i korthet att Kriminalvården är skyldig att lämna hjälp vid transport av en frihetsberövad om det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att transporten inte kan utföras utan Kriminalvårdens särskilda befogenheter av tvång eller våld, eller det annars finns synnerliga skäl (se t.ex. 43 § LVU). Det har även införts en möjlighet för bl.a. Polismyndigheten att överlämna till Kriminalvården att transportera en frihetsberövad (29 a § polislagen). Kriminalvården ska verkställa de transporter som Polismyndigheten överlämnar med stöd av polislagen (6 § första stycket förordningen med instruktion för Kriminalvården).

För att underlätta genomförandet av transporter har det även införts bestämmelser som ger Polismyndigheten rätt att ta unga som omfattas av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga i förvar. Den möjligheten får bara användas om det är nödvändigt för att en handräckning ska kunna genomföras och den unge är över 15 år (43 c § LVU). Liknande bestämmelser finns i 45 c § lagen om vård av missbrukare i vissa fall.

Det innebär att socialnämnden kan vända sig till Polismyndigheten med en begäran om handräckning och att en ung person ska tas i förvar. När Polismyndigheten tagit den unge i förvar har myndigheten möjlighet att överlämna handräckningen till Kriminalvården.

Av lagtexten framgår inte under hur lång tid en ung person eller missbrukare får vistas i förvar i väntan på att en transport ska kunna genomföras. I motiven har det angetts att möjligheten till förvar ska användas som en sista utväg och för kortast möjliga tid (prop. 2016/17:57 s. 78). Jag har tidigare uttalat att det finns ett skyndsamhetskrav med att transportera förvarstagna personer omhändertagna enligt lagen om vård av missbrukare i vissa fall till behandlingshem. Utgångspunkten bör vara att transporten ska påbörjas senast dagen efter det att personen påträffas. Ibland kan det dock finnas anledning att göra avsteg från denna princip, t.ex. om läkare gör bedömningen att transporten inte går att genomföra (JO 2016/17 s. 378, dnr 6293-2014).

Det saknas enligt min mening skäl att göra någon annan bedömning när det gäller transporter av unga som omhändertagits för vård enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga. En polisarrest är som regel en olämplig plats för placering av unga personer som i många fall saknar tidigare erfarenhet av sådana miljöer. Om en ung person överhuvudtaget ska placeras i en arrest måste en transport påbörjas så snart som möjligt, dock senast dygnet efter att han eller hon har tagits i förvar. Det är mycket otillfredsställande att flera ungdomar under 2018 och 2019 förvarats under flera dygn i arresten Borlänge i väntan på transport. Granskningen av handlingarna visar att i februari 2019 – dvs. nästan två år efter att möjligheten till förvar infördes – var en person som precis fyllt 15 år placerad i arresten under nästan tre dygn. Det är självklart oacceptabelt.

Polismyndighetens ansvar för arrestverksamheten

Jag har tidigare understrukt att Polismyndigheten har ansvaret för gripna, anhållna och omhändertagna i arresten. Ansvaret innebär att myndigheten ska säkerställa att den myndighetsutövning som utövas mot frihetsberövade i alla avseenden följer de lagar och föreskrifter som gäller (se mina uttalanden efter Opcat-inspektionerna av arresten Sollentuna den 17 och 18 maj 2016 och arresten Trollhättan den 13 och 14 juni 2016, dnr 2652-2016 och 3241-2016). Vid inspektionen kom det fram att Polismyndigheten inte får del av de incidentrapporter som arrestvakterna upprättar. För att Polismyndigheten ska kunna fullgöra sitt ansvar för arrestverksamheten är det enligt min mening nödvändigt att incidenter rapporteras till myndigheten, som då kan vidta de åtgärder som krävs.

Omhändertagande för berusning

Vid inspektionen kom det fram att polisen i några fall hade omhändertagit personer för berusning i anslutning till deras bostad. Det är inte tillåtet att omhänderta en person i hans eller hennes bostad (1 § andra stycket LOB). Jag har tidigare uttalat att syftet med förbudet är att skydda den enskildes integritet och privatliv. Om en berusad person anträffas i en bostad men väljer att lämna bostaden för att tala med polisen, t.ex. av det skälet att det finns andra personer i bostaden, kan personen inte anses ha avstått från det skydd som finns i lagen. Det samma gäller om personen visserligen inte anträffas i en bostad men det är polisen som förmått personen att lämna bostaden för att tala med dem. I sådana

situationer finns det normalt inte förutsättningar att omhänderta en person för berusning (se JO 2017/18 s. 239, dnr 5583-2015).

Jag har tidigare uttalat att en person som omhändertagits som huvudregel bör komma under medicinsk övervakning och inte förvaras i en polisarrest (JO 2018/19 s. 352, dnr 2468-2016). Mot den bakgrunden är det positivt att det nyligen har inrättats tillnyktringsplatser på Falu lasarett och att Region Dalarna även har möjlighet att ta emot berusade personer på lasaretten i Ludvika och Mora. Det är också positivt att Polismyndigheten arbetar systematiskt med frågan om omhändertagna ska föras till sjukvården eller arrest.

I övrigt föranleder protokollet inte några åtgärder eller uttalanden från min sida.

2019-03-25

Cecilia Renfors